

Siniša Ljepojević
EU PROTIV EVROPE
Uspon i pad EU projekta

Siniša Ljepojević
EU PROTIV EVROPE
Uspón i pad EU projekta

Izdavač:
PROMETEJ, Novi Sad

Za izdavača:
Zoran Kolundžija

Lektor:
Lenka Šibalija

Priprema i štampa:
Meta d.o.o., Novi Sad

Tiraž:
500

www.prometej.co.rs
redakcija@prometej.co.rs

ISBN 978-86-515-0991-2

©Siniša Ljepojević

Siniša Ljepojević

EU PROTIV EVROPE

Uspon i pad EU projekta

ΠΡΟΜΗΤΕΪ

Novi Sad

2017.

Evropska unija je najveći ideološko-politički projekat u savremenoj istoriji Evrope. Tokom šest decenija evropska integracija je od uzvišenih ideala zajedništva izrasla u naj-složeniju i najkomplikovaniju organizaciju na svetu koja je svojim destruktivnim i nakaradnim rešenjima potpuno marginalizovala Evropu u savremenom svetu. Svojom destrukcijom, koju simbolizuje jedinstvena valuta evro, EU razara ne samo ekonomiju Evrope nego i identitet i model evropskih društava nastalih kroz istorijsko iskustvo. To je organizacija koja je daleko od realnosti, od života stvarnih ljudi, i koja je umesto zajedništva i mirne budućnosti u Evropi izrodila napetosti i oživela stare animozitete među evropskim narodima i državama.

Projekat EU nije uspeo i dovedeno je u pitanje i njegovo formalno postojanje.

Da bi se razumela suština problema evropske integracije neophodno je sagledati istorijske uslove njenog nastanka, razvoja i konačno neuspeha. Evropska integracija je u osnovi bio neželjeni projekat nametnut okolnostima vremena i međunarodnih odnosa. Tog vremena više nema a i međunarodne okolnosti su se promenile pa je evropski projekat oličen u EU postao destruktivna snaga savremene Evrope.

Knjiga EU protiv Evrope se bavi analizom svih tih okolnosti, od nastanka evropske integracije do današnjih dana, posledicama kao i sve izvesnijoj budućnosti.

Ko god govori o Evropi greši. To je samo geografski opis.
Oto fon Bizmark, prvi kancelar Nemačke

Uvod

Evropska unija je najveći ideološko-politički projekat u modernoj istoriji Evrope. Generacije Evropljana su uveravane da je integracija jedina budućnost i jedina nada boljeg života ali posle šest decenija postojanja evropska integracija nije uspela da zaista uveri obične ljude da je ona njihova sudbina i nije uspostavila bilo kakav kontakt sa svojim građanima.

To je integracija bez naroda, demosa, i dospela je ne samo u krizu legitimiteta nego je u pitanju i njen dalji opstanak. Bez obzira na javno proglašene uzvišene ideale zajedništva taj projekat je doveo Evropu u duboku ekonomsku i političku krizu koja prete da evropski kontinent potpuno marginalizuje na svet-skoj političkoj i ekonomskoj sceni. Umesto obećane integracije doveo je i do novih podela. Posledice su već vidljive i one bi mogle biti istorijske jer prete da uruše socijalni i ekonomski model evropskih društava koji je nastao kao civilizacijsko dostignuće burne i bolne istorije Evrope. EU projekat nije uspeo.

Uprkos građenju mita o evropskoj integraciji pokazalo se da u javnosti nikada nije ni bilo dovoljno podrške, pa čak ni među političkim liderima, tom evropskom projektu i odavno je postalo jasno da je reč o klubu evropske elite, bogatih ljudi, bankara i političkog vrha, a ne onih o čijim životima taj elitni klub odlučuje i u čije ime se lažno predstavlja. Pokazalo se da je za Evropu to u stvari nevoljni projekat.

* * *

Ideje o nekoj vrsti zajedničke Evrope su stare koliko i sama moderna Evropa, ponekad su bile deo zanesenjaštva vodećih intelektualaca svoga vremena a ponekad i ambicija državnika. Među tim državicima koji su ostavili najdublje tragove i koji su ujedinjenje Evrope zamišljali putem sile i krvi izdvajaju se, svako na svoj način, francuski imperator Napoleon i nemački lider Adolf Hitler. Oba pokušaja su se završila porazom i uz velike žrtve. Na nižem nivou, međutim, u Evropi su vremenom bile stvarane i nekolike male integracije koje su mahom bile uspešne. Prva uspešna integracija je bilo stvaranje Velike Britanije 1707. godine, a mnogo kasnije, 1861. i formiranje savremene Italije. Italijanska integracija je uspešna jer još uvek postoji iako je to bila integracija malih država koje međusobno nemaju nikakve etničke srodnosti. Ali, već za šezdeset godina, na prvom popisu stanovništva 1921. godine, skoro svi njeni žitelji su se izjasnili kao Italijani. A u Britaniji se i posle više od 300 godina zajedničke države samo 6 odsto njenih žitelja izjašnjava kao Britanci a svi drugi kao pre svega pripadnici svog etničkog porekla. Posle dolazi do uspešne integracije Nemačke 1871. godine pod imenom Nemačko carstvo. U 20. veku se desila još jedna velika evropska integracija, Jugoslavija, koja uprkos većinski etnički srodnom narodima, nije izdržala.

Nasuprot tim nižim, lokalnim integracijama prve moderne ideje o pan-evropskoj integraciji, o „Novoj Evropi“ uobličavaju se tek početkom druge decenije 20. veka. I to pre svega u umetničkim i intelektualnim krugovima Francuske a potom intenzivnije u Minhenu, gde su ljudi sa zebljom predosećali da dolazi veliki svetski rat. U tim krugovima je među najaktivnijima bio i neobični srpski intelektualac Dimitrije Mitrinović koji je tada među prvima uobličio ideju o integraciji cele Evrope. Mitrinović je te 1914. godine u Minhenu, gde je tada radio na doktorskoj disertaciji o modernoj umetnosti, objavio platformu o ujedinjenju Evrope. Platforma se temelji na osnovnim principima:

- *Budućnost čovečanstva ne može se stvarati slepim istorijskim i sudbinskim instinktima, kroz svetske ratove koji su u pripremi na svim stranama. . .*
- *Istinsko rešenje kulturnih problema čovečanstva nije moguće dok Evropa ne obustavi svoj suicid, kroz međusobne borbe i stalnu opasnost od rata.*
- *Narodi Evrope trebalo bi da stvore zajedničko bratstvo sa zapadnim i južnim Slovenima, kao i Rusima. . . sa Mađarima, Fincima i Jevrejima.*
- *Novo čovečanstvo samo će sebe kreirati kroz Uniju evropskih republika.¹*

Ti principi verno odslikavaju većinsko raspoloženje u intelektualnim krugovima tog vremena i gotovo da su identični sa onima koji su mnogo godina kasnije prihvaćeni u osnivačkim dokumentima Evropske ekonomske zajednice.

Mitrinovića ideja ujedinjene Evrope nije napuštala ni u kasnijim decenijama pa je 1931. godine, kada je već živio u Londonu, osnovao grupu „Nova Evro-

1 Preuzeto iz teksta profesora Dušana Pajina u listu Politika 7. marta 2014.

pa“ koja je postojala sve do 1957. godine.²

Posle Prvog svetskog rata, u ruševinama ratnih razaranja, do tada neviđenih ljudskih nesreća i smrti i propasti imperija, ideje o ujedinjenju Evrope dobijaju na zamahu. Inspirisane su žrtvama i dubokom političkom krizom koju je taj svetski rat izazvao a za koju tadašnja Evropa jednostavno nije imala ni snage ni rešenja. U jednom delu političke i poslovne elite se, međutim, verovalo da samo ujedinjenje Evrope može da spreči novo ratno razaranje. Zanimljivo je da su rešenje u ujedinjenju Evrope videli i oni sa desne i oni sa leve strane političkog ideološkog spektra. Te ideje su za kratko vreme nagomilale veliku energiju i verovatno bi još tada bila pokušana evropska integracija da sve to nije prekinuo dolazak na vlast Adolfa Hitlera u Nemačkoj i kasnijim Drugim svetskim ratom. Doduše, i Hitlerovi nacisti su prihvatili ideje ujedinjenja Evropa ali sa potpuno drugačijim ambicijama i načinima njenog funkcionisanja. Nacisti su, iz svog ugla viđenja ujedinjene Evrope, takođe razvijali ideje integracije, posebno ekonomske, i mnoga od tih rešenja su se kasnije našla u ostvarenoj evropskoj integraciji. Zato su mnogi autori skloni da veruju da je izvorište kasnije evropske integracije upravo u nacističkim projektima. To, ako je suditi po dokumentima, nije baš tačno jer ideje integracije nacisti jesu preuzeli ali nisu njihovi autori.

I ponovo rat u Evropi i ponovo ruševine rata i stradanja. I ponovo politička kriza. Praznina. I ponovo ideje o ujedinjenju Evrope kao spasu i jedinom leku za oboleli kontinent. Za razliku od prethodnog vremena zagovornici te ideje nisu odustajali i na kraju su i pobedili, osnovana je prva moderna evropska integracija. Na ruku su im išle tri važne okolnosti, koje u ranijim vremenima nisu postojale. Prvo, politička scena je bila potpuno urušena, drugo, komunističke partije su ojačale kao nikada do tada što je uz ratni pobednički oreol Sovjetskog Saveza ulivalo strah u kosti evropskoj eliti i treći, verovatno i najvažniji, Zapadnom Evropom je dominantan uticaj imala Amerika koja je u formi evropske integracije videla način da zadrži ratom stečenu hegemoniju i potpunu kontrolu nad tim delom Evrope. Francuski lider general Degol smatra da je važnija bila praznina političke scene jer, kako je rekao, „evropska integracija je nastala u strahu od praznine“.

Zajednički imenitelj svih tih okolnosti razvijanja i ostvarenja ideje integracije je kriza. Evropska društva su se posle Drugog rata našla u dubokoj krizi a nije bilo dovoljno ideja šta činiti i kako iz krize izaći. Ekonomski se Evropa postepeno oporavljala ali politički nije bilo vizije kako urediti odnose da bi se izbegao neki

2 Mitrinović je bio jedan od najneobičnijih ljudi prve polovine 20. veka. Bio je filozof, revolucionar, pesnik i teoretičar moderne umetnosti. Rođen je 1887. u selu Donji Poplat, opština Berkovići, u Hercegovini. Posle gimnazije u Mostaru studirao je istoriju u Minhenu i kasnije u mnogim drugim evropskim centrima. Bio je jedan od autora političkog programa Mlade Bosne. Po izbijanju Prvog rata 1914. se seli u London gde je i umro 1953. godine.

novi ratni sukob. Mir je postao opsesija tadašnje Zapadne Evrope.

U toj opsesiji hranjenoj i političkom prazninom, strahom elite od jačanja komunističkih partija i Sovjetskog Saveza svoju šansu vide zagovornici integracije i to nude kao jedino rešenje iako ne i jasnu viziju kako izaći iz duboke političke krize tada podeljene Evrope. Naprotiv, njihovo uverenje je bilo da je upravo ta kriza njihova prava šansa. Jedan od lidera evropskih integracionista Žan Mone je i priznao da će „Evropa biti stvorena u krizama“. Kasnije se to ne samo potvrdilo nego i postalo neka vrsta osnovnog principa funkcionisanja evropske integracije. Ali, to istovremeno znači da je od samog početka evropska integracija bila iznuđeno rešenje, nužnost krize, a ne dostignuće, prirodan precis razvoja.

U Zapadnoj Evropi, međutim, koja je tada bila mnogo više zaokupljena ekonomskom obnovom i razvojem, nije bilo velikog raspoloženja za nove eksperimente ali je prevladala odlučnost Amerike da u nekoj formi ujedini Zapadnu Evropu kako bi se stvorio jedinstven blok, tampon zona, prema Istočnoj Evropi i Sovjetskom Savezu. Drugim rečima, evropska integracija je rezultat takozvanog Hladnog rata.

U prvim posleratnim godinama Amerika je, kao motorna snaga ideja integracije, inicirala nekoliko pokušaja stvaranja raznih oblika integracije koji, međutim, nisu uspeali. Osnovane su razne organizacije ali ni jedna nije imala dovoljno snage za očekivano ujedinjenje. Ključni momenat je došao 1949. godine kada su zapadni ratni saveznici Amerika i Velika Britanija odlučili da od Zapadne Nemačke formiraju državu i tako prećutno prihvate podelu Nemačke, na Zapadnu i Istočnu.

To je probudilo najviše zabrinutosti u Francuskoj, zemlji opsednutoj strahom od ratova i ratnih razaranja ali i svojom ulogom u tim nesrećama. Suprotno raširenom mišljenju o savezničkom razaranju Nemačke tokom rata privredna infrastruktura Zapadne Nemačke je u velikoj meri ostala neoštećena i vrlo brzo se krenulo sa ekonomskim oporavkom. Francuska se plašila obnove nemačke ekonomske moći pa je bila spremna da pronade načine kontrole te obnovljene snage i, naravno, koristi za sebe. Prevladalo je uverenje da je integracija jedini način ostvarenja tog francuskog interesa. S druge strane, novoformirana Zapadna Nemačka je u evropskoj integraciji videla svoju šansu da konačno posle ratne sramote i odgovornosti izađe na evropsku političku scenu i otvori put rehabilitacije a istovremeno da kroz tu integraciju pokuša da izgradi sistem sopstvene bezbednosti. Posle američko-britanskog dogovora sa Moskvom o sudbini Berlina i Istočne Nemačke zvanični Bon je imao velike sumnje da bi jednog dana i cela Nemačka mogla biti žrtvovana jer bi se veliki ratni saveznici mogli lako dogovoriti o njenoj daljoj sudbini. I tako su stvoreni osnovni uslovi za izgradnju evropske integracije uprkos tada veoma maloj podršci u evropskoj javnosti. To je

bila ta osnova pa nekako ispada da su osnivači evropske integracije upravo gubitnici u ratu jer i ratna istorija Francuske nije onakva kakvom se posle Drugog svetskog rata predstavljala.

Potencijal tih uslova je prva prepoznala Amerika i uz njenu podršku krenuli su prvi koraci. Bez podrške Amerike gotovo je sigurno da bi evropska integracija ostala samo ideja i nedosanjani san. Tu je primetan i neobičan apsurd. Ideja evropske integracije je tada svoju energiju crpela iz anti-američkog raspoloženja i nade da će se na taj način osloboditi američke hegemonije, za mnoge i okupacije, a istovremeno ključni operativci stvaranja „integrisane Evrope“ su bili agenti američkih interesa. Ta dvojnost evropske integracije, ta, u stvari, hipokriزيا, će ostati njena definicija sve do današnjih dana.

Prvi korak je načinjen 1951. godine kada je u Parizu osnovana Evropska zajednica uglja i čelika (ECSC) u koju je ušlo šest zemalja, Zapadna Nemačka, Francuska, Italija i tri zemlje Beneluksa, Holandija, Belgija i Luksemburg. Zvanično to je bila ekonomska asocijacija čiji je cilj privredna obnova Zapadne Evrope. Za Francuze je bila sredstvo kontrole nemačke industrije i koristi od njene obnove a za Nemačku put rehabilitacije i novog evropskog savezništva. Da, međutim, nije bilo krize oko Berlina i Istočne Nemačke malo je verovatno da bi i ta zajednica bila formirana. Iako se zvanično predstavljala kao ekonomska asocijacija ECSC je u stvari imala pravu paradržavnu infrastrukturu sa profesionalnim birokratskim aparatom čiji je model šest godina kasnije preuzela Evropska ekonomska zajednica (EEZ).

Temelji integracije su tako udareni a kasnija serija kriza je po već isprobanom modelu samo otvarala nove mogućnosti. Ključne su bile dve krize – francusko-britanski debakl u vojnoj intervenciji u Suecu, Egipat, i vojna intervencija Sovjeta u Mađarskoj. Obe su se desile 1956. i već iduće, 1957. godine u Rimu je šestorka iz „uglja i čelika“ formirala Evropsku ekonomsku zajednicu. Francuska je za debakl u Suecu optuživala Britaniju „za izdaju“ i na brzinu je promenila svoju dotadašnju stratešku orijentaciju koja je bila usmerena ka Britaniji. Pariz je, tvrdilo se, konačno shvatio da sa Britanijom nije moguće graditi savezništvo i u traženju novog saveznika jedini izbor je bila Zapadna Nemačka. U Bonu je ta strateška promena Pariza dočekan kao dobrodošla jer je i Nemačka očajnički tražila strateškog partnera u Evropi. Posle sovjetske intervencije zbog pobune u Mađarskoj Nemci su shvatili da Amerika nema nameru da brani bilo koga od sovjetske agresije a u Istočnoj Nemačkoj su sovjetske vojne snage. Svako je, dakle, imao svoje razloge. Kada je 1957. godine stvorena EEZ u Francuskoj se govorilo kako je evropsku integraciju formirao jedan Arapin, egipatski lider pukovnik Naser koji je nacionalizovao Suecki kanal što je dovelo do francusko-britanske vojne intervencije. Govorilo se i da bi svaki zagovornik evropske integracije zato

trebalo da u svojoj spavaćoj sobi drži Naserovu bistu.

Kreatori EEZ su bili svesni da takozvani evropski projekat nema dovoljnu podršku u javnosti i da čak većina ljudi to uopšte nije gledala sa neophodnom ozbiljnošću. To za formiranje EEZ nije ni bilo važno jer evropska integracija je projekat evropske elite, to je elitistički klub koja uživa podršku jednog moćnog dela američkog političkog i poslovnog establišmenta. I kao takav on i nema velike, u stvari skoro nikakve, veze sa običnim ljudima, sa evropskom javnošću. Ali, taj elitistički projekat će, ipak, živeti u ambijentu te javnosti pa je zato bilo neophodno osmisлити objašnjenja koja će delovati ohrabrujuće i protiv kojih niko ne može da bude. Sam Mone je u svojoj platformi integracije definisao da od javnosti treba prikriti stvarne namere i ciljeve EEZ i iza scene raditi na tim stvarnim ciljevima a javnosti saopštavati samo onda kada to bude urađeno, dovesti javnost pred svršen čin. Taj princip je kasnije u koridorima moći evropske integracije nazvan „Moneov metod“.

Zvanična verzija je bila da je evropska integracija projekat budućnosti, a u interesu mira, ekonomskog prosperiteta, zaposlenosti i perspektive mladih ljudi. Stvarni cilj je, međutim, i tada, na samom početku, bio političko ujedinjavanje Zapadne Evrope, stvaranje neke vrste „super države“ sa jedinstvenom valutom i jedinstvenom državnom infrastrukturom.

To se krilo od javnosti pa su tako zvanična saopštenja EEZ bila velika obmana i konačno laž. Tada, već na samom početku, je uspostavljen princip obmane i laži koji se u vrhovima birokratije u Briselu još uvek primenjuje. Taj princip je velika senka nad Evropskim projektom koji decenijama nagrizava ideju integracije i koji je postao deo nerešivih problema Evropske unije, u šta je na kraju prerasla početna EEZ.

Posle formiranja EEZ entuzijazam političkih elita prema integraciji je primetno opao pa godinama ta organizacija nema skoro nikakav značaj u političkom životu Zapadne Evrope kojim su i dalje dominirale ključne zemlje. Iako je entuzijazam opao izgradnja infrastrukture EEZ nije prestajala pa su formirane sve institucije koje su i danas okosnica evropske integracije. Tih godina je integracijom dominirala Francuska čija je administrativna kultura i uobličila ono što se i danas zove briselska birokratija.

Posle godina neke vrste obamrlosti novi impuls, novu energiju, za ožvipljavanje ideja evropske integracije dala su tri međusobno nepovezana događaja. Jedan je odlazak sa vlasti francuskog lidera Degola, 1969. godine, koji je bio najveći protivnik dublje integracije i „super-države“, zatim bankrot američkih javnih finansija 1971. kada je Amerika ukinula zlatnovalutni standard dolara, i prva velika naftna kriza početkom sedamdesetih godina 20. veka. Ponovo krize kao energija integracije.

Nova energija za dubljom integracijom Zapadne Evrope je crpela svoju snagu iz uverenja da u novim, teškim okolnostima u svetu Evropa mora da „zbije svoje redove“ i da samo tako ujedinjena može da se ekonomski i politički odbrani. To je bila još jedna obmana jer jedini koji je stvarno bio zabrinut je evropska elita za očuvanje svojih interesa. Krenulo se u projekte dublje integracije mada ni jedan problem krize nije rešen. I, krenulo se u proširenje, 1973. godine su primljene Velika Britanija, Republika Irska i Danska. I tada je uspostavljen princip da se snaga integracije dokazuje u javnosti kroz njeno proširenje. Jer, proširenje je predstavljeno kao snaga EEZ i njena perspektivnost. I taj princip upotrebe proširenja je ostao da današnjih dana ali na kraju je postao i jedan od elemenata destrukcije evropske integracije.

Dok su tokom godina razrađivani projekti instrumentarija dublje integracije krize su dolazile jedna za drugom a EEZ je svoje slabosti prikrivala proširenjem. Tako su 1981. primljeni Grčka a 1986. i španija i Portugalija. Doduše, desio se i jedan gubitak, 1985. godine je Grenland istupio iz EEZ. Paralelno sa stvaranjem utiska moći kroz proširenje EEZ iza scene su tekle pripreme za staru ideju stvaranja monetarne unije pa je tako 1979. godine formalno počeo Evropski monetarni sistem (EMS) koji je pratilo formiranje sistema valutnih kurseva (exchange rate mechanism) (ERM) baziran na dozvoljenim promenama vrednosti nacionalnih valuta prema nemačkoj marki. Vrlo brzo se pokazalo da taj sistem donosi više problema nego koristi, na kraju je ERM doživeo propast, ali to nije smetalo da EMS dvadeset godina kasnije kroz razne faze razvoja izraste u jedinstvenu valutu evro. Tih godina, 1986. je potpisan i jedinstveni evropski akt koji uvodi jedinstvene standarde u privredi članica integracije čime EEZ i formalno postaje Evropska zajednica (EZ).

Posle toga dolazi ključni trenutak istorije, najveća kriza u Evropi još od Drugog svetskog rata koja će iz temelja promeniti ne samo evropsku integraciju nego i istoriju Evrope – rušenje Berlinskog zida 1989. godine i kasnije ujedinjenje dve Nemačke u jednu, ekonomski najmoćniju i po broju stanovnika najveću evropsku zemlju i potom rušenje komunističkog bloka i rastakanje Sovjetskog Saveza kao države.

Zemlje EEZ su bukvalno bile u šoku i nisu bile spremne za tako važan i brz razvoj događaja. EEZ je kao celina lutala u stavovima, od zahteva da se Sovjetski Savez sačuva kao država pa do protivljenja ujedinjenju Nemačke i ideje da ako i bude ujedinjenja da u bivšoj Istočnoj Nemačkoj ostanu i dalje sovjetski vojnici. Prva je poklekla Francuska i, uprkos dotadašnjem snažnom protivljenju, prihvatila je ujedinjenje Nemačke. Otpor drugih više nije imao smisla. Od tog časa evropska integracija i bukvalno postaje francusko-nemačko sredstvo, sve je postalo francusko-nemački diktat. Ubrzo je na primeru raspada bivše Jugoslavije

i kasnijih građanskih ratova u toj zemlji postalo jasno da se iza te francusko-nemačke osovine krije, u stvari, samo Nemačka. To je početak nemačke Evrope.

Uprkos razobličavanju dubokih podela unutar evropske integracije i nesposobnosti rešavanja kriza ubrzane su bile pripreme za novi sporazum o integraciji i 1992. godine je potpisan Sporazum iz Maastrichta koji je udario temelje još dubljoj integraciji koja je dobila formu kvazi-superdržave i konačnom uvođenju jedinstvene valute. Tim sporazumom Evropska zajednica je postala Evropska unija (EU).

I krenulo se dalje kao da se ništa nije dogodilo. To je bio vrhunac upotrebe krize, izbegavanja rešavanja problema i suočavanja sa realnošću, vrhunac onoga što je od samog početka evropske integracije postao njen osnovni princip. I ponovo, proširenje kao zamagljivanje problema. Austrija, Finska i Švedska 1995. postaju nove članice EU a godinu dana ranije Norveška je na referendumu odbila članstvo. Potom 1999. godine se ustanovljava jedinstvena valuta evro koja je kao novčanica uvedena 1. januara 2002. godine ali nisu sve zemlje članice prihvatile jedinstvenu valutu. To je i formalno podelilo EU u dve grupe zemalja.

I onda 2003. dolazi američko-britanska invazija na Irak što je do tada najdublje produbilo ne samo razlike između zemalja integracije nego i između ključnih članica, Francuske i Nemačke, na jednoj i „evropskog mentora i zaštitnika“, Amerike, na drugoj strani. Na tu krizu se reagovalo sa „još više Evrope“ pa je krenuo rad na ustavu EU i ubrzanom proširenju EU. Tako su 2004. u EU primljene Češka Republika, Estonija, Mađarska, Latvija, Litvanija, Slovačka, Slovenija, Poljska kao i Kipar i Malta. Kasnije, 2007. u EU su primljene i Rumunija i Bugarska a 2013. i Hrvatska. EU je postala integracija sa 507 miliona ljudi i najvećim tržištem na svetu.

Među starim članicama EU, jer novoprimljenim nije dozvoljeno učešće u tom poslu, je bio veliki otpor donošenju Ustava Unije. I pre nego što je zvanično predložen deset zemalja je proglasilo da će o tom dokumentu organizovati referendumu. Prva dva su bila u Francuskoj, 29. maja 2005. i Holandiji 1. juna 2005. Glasači u obe zemlje su odbacili Ustav EU. I onda se odustalo od Ustava ali je njegov tekst samo preformulisan, suština je ostala ista, u Lisabonski sporazum koji je potpisan 13. decembra 2007. a stupio je na snagu dve godine kasnije. I dok se još samočestitanja EU lidera nisu ni smirila izbila je do tada najveća i najozbiljnija finansijska i ekonomska kriza koja je pre svega pogodila zemlje evro zone.

Pokazalo se da evro ne samo da nije rešenje budućnosti evropske integracije nego da je postao najveći problem EU, ključni instrument njene destrukcije. Nekoliko zemalja, Irska, Španija, Portugalija i Grčka su praktično pred bankrotstvom i EU je, da bi sačuvala evro, bila prinuđena da interveniše i finansijski pomogne. Već na početku se ispostavilo da EU u stvari spasava velike evropske

banke a ne te države. EU se još jednom u punoj veličini pokazala kao klub elite a ne građana i dovela je sebe na rub kolapsa. U toj nameri je srušeno i pravno ustrojstvo EU jer sporazum iz Lisabona, kao nova Biblija EU, izričito zabranjuje takvu vrstu pomoći zemljama članicama. Ali, očigledno pravila ne važe za elitu koja je od prvog dana stvarni vlasnik evropske integracije i za političke lidere koji po svaku cenu žele da zadrže iluziju o postojanju evropske integracije.

Najnovija, ovoga puta stvarna i neizbežna, kriza traje već osam godina ali privid EU se nekako održava. I onda, 23. juna 2016. u Velikoj Britaniji je bio referendum na kome je većina građana glasala za izlazak iz EU. Novi šok. Umešto suočavanja sa realnim pitanjem zašto su Britanci glasali za izlazak iz EU, jer takozvani Brexit nije uzrok on je posledica krize EU, lideri u Briselu su reagovali agresivno i obećali dalju i dublju integraciju onih koji su ostali u klubu.

Zvanična saopštenja i celonoćni hitni sastanci lidera EU ne mogu promeniti realnost a realnost je da evropska integracija, ipak, nije uspela. Evropski projekat je posle šezdeset godina doživeo potpuni neuspeh i EU je sada u stanju između dijagnoze terminalne bolesti i smrti. Niko ne može da kaže koliko će taj period mučenja trajati, jedino je izvestan kraj.

Iz ugla čitaoca novina i evropske propagande to naravno zvuči kao izneanđenje ali stvarnost je upravo takva - EU nije uspela i projekat je propao.

* * *

Ključno je pitanje kako se desilo da taj najveći evropski projekat doživi neuspeh i od sanjane ideje postane najveći problem savremene Evrope. EU je zaista najveći problem Evrope na početku 21. veka. Kako je moguće da za šest decenija iskustva ni jedna lekcija nije naučena i nije izvučeno saznanje da integracija ne funkcioniše i da na vreme treba nešto da se menja ako se ideja integracije želi sačuvati.

Mogući odgovor mnogi traže i u uverenju da je evropski projekat savremena utopija pa EU i zovu EUtopija, Evropska utopija. Hans Kundnani³ ocenjuje da EU i jeste neka vrsta utopije, kao ambicija stvaranja idealnog evropskog društva, ali istovremeno i nije utopija jer, ako ništa, ima novac. Čak i oni, mahom tradicionalni levičari, koji su podržavali stvaranje EUtopije sada gaje sumnju jer je, kako to kaže nemački sociolog Wolfgang Štrek, taj evropski utopijski projekt potisnut neo-liberalnom vizijom Evrope čega je najbolji izraz stvaranje jedinstvene valute. Margaret Tačer je pisala da je EU „klasičan utopijski projekat, spomenik taštine intelektualaca, program čiji je neuspeh neizbežna sudbina“.⁴ Slično mi-

3 Hans Kundnani je novinar i publicista, viši saradnik Maršalovog fonda. Studirao je filozofiju i nemački jezik na Univerzitetu u Oksfordu i novinarstvo na Kolumbija univerzitetu u Njujorku.

4 Iz knjige Margaret Thatcher Statecraft, London 2002.

šljenje ima i Džon Grej⁵ ali on upozorava da se „veliki utopijski projekti retko pažljivo i svesno demontiraju“ pa on zato strahuje da i EU ne samo da neće uspeti u stvaranju idealnog društva nego će izazvati haos kada neizbežno propadne.⁶

Nije mali broj ni onih koji su skloni da celu enigmu EU tumače takozvanim teorijama zavere i da iza celog projekta stoje neka tajna ili tajnovita društva. Uglavnom se govori da je reč o masonskom projektu a i sami masoni ne retko tvrde da su oni stvorili EU.⁷ Ako nisu masoni, onda su, nastavljaju tumači enigme EU, verovatno Iluminati ili Bilderberg grupa. Činjenica je da su mnogi ljudi koji pripadaju tim društvima bili i među kreatorima EZ i kasnije EU, posebno članovi Bilderberg grupe koju je i osnovao Jozef Retinger, jedan od pionira evropske integracije. Sva ta društva okupljaju ili su okupljala moćne, tačnije najmoćnije ljude Evrope i sasvim je razumljivo da su imali veliki uticaj u tom istorijskom projektu.

Ali, bilo bi neprimereno, gotovo besmisleno, svoditi evropski projekat na moć tajnih društava jer ta ideja je bila vodilja tadašnje i kasnije Evrope nezavisno od tajnih društava. Ideja se rodila kao izraz krize Evrope, krize njenog političkog identiteta i praznine u kojem pravcu ide Evropa i kako da sebe definiše u istorijskim promenama koje su doneli svetski ratovi. Ironično je da je najveći deo socijalne energije evropske integracije dolazio i od straha od Amerike i otpora prema američkoj dominaciji a istovremeno Amerika je dala presudnu podršku njenom osnivanju i kasnijem razvoju.

U traganju za stvarnim odgovorom, kao i obično, trebalo bi krenuti od samog početka, od izvorišta evropske integracije, kako je osnovana i šta je u osnovi bio stvarni cilj njenog formiranja. Od prvog dana, međutim, u procesu građenja evropske integracije najviše je nedostajalo elementarne iskrenosti, tačnije nije bilo iskrenosti od strane njenih osnivaca. Od prvog dana je uspostavljena laž kao jedan od principa funkcionisanja evropske integracije. I do dan danas taj princip neistine i obmane je ostao deo temelja funkcionisanja EU. A suština je što je EU elitistički projekat, projekat evropskih elita, koji nema nikakve stvarne veze sa stvarnim interesima građana Evrope i koje niko ni za šta i ne pita. O svemu odlučuje elita iza zatvorenih vrata i u tajnosti a u skladu sa njihovim a ne narodnim interesima. Preko institucija evropske integracije, sada EU, evropska elita je mogla i još uvek može da donosi životno važne odluke koje se tiču života miliona ljudi bez ikakve odgovornosti a narodi i države su pod oreolom mita o

5 Džon Grej (John Gray), rođen 1948. je engleski politički filozof i uglavnom se bavi istorijom ideja. Do penzionisanja bio je profesor Univerziteta Londonska škola ekonomije i političkih nauka (London School of Economics and Political Science)

6 Iz rada Hansa Kundnanija „Evropa kao utopija“ (Europe as Utopia“ objavljenog 23. marta 2014. na www.hanskundnani.com.

7 Danijel Keler, veliki majstor i predsednik Saveta reda Velikog Orijenta Francuske u listu Politika 11. aprila 2015.

evropskoj integraciji i obezbeđivanja mira bili gotovo prinuđeni da slede te elitističke odluke. Nikada, od samog početka, Evropska unija nije imala jasan mandat naroda, nikada nije imala direktnu vezu sa interesima ljudi o čijim životima odlučuje nego je konstantno bila samo instrument političkih i poslovnih elita Evrope. Većinu ljudi u zemljama članicama EU kao organizacija, u stvari, uopšte i ne interesuje i vrlo malo, ili skoro ništa, i znaju o njenoj strukturi i načinu rada. I to i pored činjenice da se skoro 80 odsto zakona koji regulišu njihove živote i njihov rad donosi u Briselu a ne u njihovim parlamentima za koje su glasali. To je vešta medijska manipulacija jer o tome skoro da niko i ne piše i ne izveštava, samo saopštenja i hvalospevi. Iako je EU najveći politički fenomen i eksperiment u modernoj istoriji Evrope i zapadnog sveta vrlo je malo literature koja na verodostojan način istražuje i objašnjava evropsku integraciju. Ono što je do sada objavljeno, i to su uglavnom radovi na engleskom jeziku, kreće se u ekstremima, od preteranog idealizovanja i hvaljenja do negiranja i potpunog odbacivanja.⁸

Pa kako je onda uopšte evropska integracija opstala toliko dugo. Tri su ključna razloga. Prvi je što je to elitistički projekat koji nema nikakve veze sa stvarnošću, sa realnošću ljudi u Evropi i onda kao takav, potpuno odvojen od ljudi i realnosti, on i ne zavisi od te realnosti i od tih ljudi. On zavisi od elita i njihovog zatvorenog kruga. Zato njih i ne dotiče raspoloženje ljudi nego samo šta oni žele i rade. Drugi razlog je što se političke elite država članica zaklanjaju iza „Evrope“ i tako prikrivaju svoje duboke krize i političke praznine. Evropske političke elite su već dugo, još od Prvog svetskog rata, u dubokoj krizi i nikako da pronađu dovoljno energije i iskorace iz tog začaranog kruga nemogućnosti i bezidejnosti. Te nacionalne elite su ključni krivci i na njima je odgovornost zašto EU takva kakva je još uvek traje. I treći razlog je podrška Amerike kao dominantne zapadne zemlje. EU je potrebna Americi i kao formalni saveznik i kao instrument njene geopolitike, kao podizvođač američkih radova.

Poseban je fenomen kako su evropske elite uspele da izgrade mit o EU, mit koji je vremenom postao neka vrsta nove evropske religije. U stvari, među retkim uspesima je upravo mit o EU. Mit se temeljio na tvrdnjama o blagostanju i boljem životu a veštom medijskom propagandom i političkim obmanama postao je dominantan u javnoj komunikaciji, posebno u novim članicama Istočne Evrope. Nametnulo se javno mišljenje da je blagostanje zagaranтовано i da ga, u stvari, samo EU obezbeđuje i garantuje. Realnost je naravno daleko drugačija ali mit i dalje živi. Deo tog mita je i lažno predstavljanje, da je EU Evropa. EU nije Evropa. I ovako proširena EU pripada samo 41 odsto teritorije Evrope. Uz to je i širenje mita o takozvanim „evropskim vrednostima“. Niko ne može jasno da kaže šta su to tačno „evropske vrednosti“. Da li to uopšte postoji i šta je to. Možda postoje

8 Melissa Rossi, *The Armchair Diplomat on Europe*, London 2005.

vrednosti EU elite i njihovog kluba ali to nikako nisu i same evropske vrednosti.

Mit o EU je u stvari stvoren u prve dve decenije EEZ kada su elitni klub činile najbogatije evropske zemlje i kada je bilo novca. U to vreme je bio veliki ekonomski rast zemalja članica ali ne zbog toga što su one deo integracije nego zbog njihovog potencijala aktiviranog posleratnom obnovom. Tadašnja integracija nije bila kao EU nego labavi savez samostalnih država i upravo je ta samostalnost obezbedila privredni rast i društveni razvoj. Kada se krenulo u dublju integraciju i kasnije u formiranje EU kao kvazi super-države ekonomski rast je usporen i bio je minimalan. Od 1980. do 2005. godine prosečna stopa rasta na nivou prvo EZ pa onda EU je na godišnjem nivou od 1, 2 odsto. Sjaju mita su doprinele i nove članice koje su bile manje razvijene zemlje jer su, dok je bilo novca, imale velike koristi od fondova za poljoprivredu i regionalni-infrastrukturni razvoj pa su dobijale veliku pomoć za izgradnju infrastrukture. Kasnije su, međutim, kroz mehanizme koje se donela EU taj novac bile prinuđene da višestruko plate. U to vreme je stvoreno uverenje u svetskom javnom mnjenju da je Evropa najpoželjniji svetski prostor, oaza mira, prosperiteta, ljudskih prava i kao neko ko razume druge i želi da pomogne.

Ponor je počeo kada se umesto rešavanja problema i suočavanja sa realnošću krenulo da se na toj gomili nagomilanih teškoća ide u dublju integraciju i super-državu. Tačnije, sve je počelo da se ruši kada je formirana EU i kada je uvedena jedinstvena valuta. Izvorna ideja o integraciji Evrope je, bez obzira na njeno elitističko poreklo, budila veliku energiju jer je posle ratova i kriza doživljavana kao prirodni lek, kao prirodni put definisanja zajedničke sudbine evropskog kontinenta. Vremenom se međutim pokazalo da EU uopšte nije ideja prirodne integracije i pretvorila se u potpunu suprotnost ne samo duhu integracije nego i istorijskom iskustvu i biću Evrope.

EU je kao koncept protiv svega onoga što čini Evropu, ono što je Evropa kao rezultat ljudske istorije, postala je suprotnost evropskom identitetu, ljudskoj prirodi i onome što čini evropskog čovjeka. Bogatstvo i atraktivnost Evrope su stvoreni kroz bogatstva različitosti, kroz duga a različita istorijska iskustva njenih naroda. Naravno, i ratovi su deo tog istorijskog iskustva ali svaka zemlja je za sebe izvlačila pouke iz tih nesreća i to na svoj način. Evropska unija je krenula u rušenje tih različitosti i unifikaciju celokupnog života, od industrije, kako treba da izgleda stolna lampa bilo gde da je proizvedena, do oblika paradajza i krompira i do praznika koji će se slaviti pa čak i seksualnog života ljudi. To je destruktivna ambicija i na kraju nemoguća misija koja je jedino uspela da uzdrma temelje evropskih društava. I to je ključni razlog zašto EU projekat nije uspeo i zašto Evropa polako napušta EU i zašto je EU postala ključna kočnica daljeg razvoja. EU je ugušila unutrašnju dinamiku evropskih društava što je uslov političkog i